

ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС У РАКУРСІ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Важливим для розуміння сутності освітнього процесу як партнерської освітньої взаємодії є п. 4 розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» в Законі України «Про освіту», що стосується здійснення компетентнісного навчання, «впровадження освітніх програм базової середньої освіти до 2022 року та/або профільної середньої освіти до 2027 року в межах дванадцятирічної повної загальної середньої освіти *можливе за рішенням Кабінету Міністрів України*, за умов наявності відповідного стандарту базової або профільної середньої освіти та відповідної типової освітньої програми».

У третьому постатейному положенні ст. 53 «Права та обов'язки здобувачів освіти» цього Закону зобов'язано здобувачів освіти «виконувати *вимоги освітньої програми* (індивідуального навчального плану за його наявності), дотримуючись принципу академічної доброчесності, та *досягти результатів навчання*, передбачених державним стандартом освіти для відповідного рівня освіти». Для досягнення учнями *результатів навчання*, заклади освіти мають розробити освітню програму за чітко детермінованою структурою: «загальний обсяг навчального навантаження та *очікувані результати навчання здобувачів освіти*; *вимоги до осіб*, які можуть розпочати навчання за програмою; *перелік, зміст, тривалість* і взаємозв'язок освітніх галузей та/або предметів, дисциплін тощо, логічну послідовність їх вивчення; *форми організації* освітнього процесу; *опис та інструменти системи внутрішнього забезпечення якості освіти*; інші освітні компоненти (за рішенням закладу загальної середньої освіти)» (п. 2 ст. 15 «Освітня програма»), котрі передбачені «...для вільного вибору здобувачів освіти» (п. 4) (курсив наш. – В. Р.).

Освітні програми розробляються в закладах ЗСО на основі типових освітніх програм, «...для одного і для декількох рівнів освіти (наскрізна освітня програма)» (пункт 6 статті 15 «Освітня програма»), схвалюється педагогічною радою (пункт 3), затверджується його керівником (пункт 3), і не потребують окремого затвердження центральним органом забезпечення якості освіти (пункт 5). Слід звернути увагу, що до складу освітньої програми включено опис та інструменти *системи внутрішнього забезпечення якості освіти*, але про *систему контролю, інструментарій оцінювання не йдеться*, при тому, що *функція контролю є іманентно притаманною як для педагогічної діяльності вчителя, так і для управлінської діяльності вчителя та керівника закладу освіти* – (курсив наш. – В.Р.).

Заклад освіти на основі освітньої програми складає та затверджує навчальний план, який конкретизує організацію освітнього процесу згідно з *вимогами до «обов'язкових компетентностей та результатів навчання здобувача освіти відповідного рівня...»* (ст. 32 Закону України «Про освіту») як суб'єктів освітнього процесу. Для здійснення педагогічної діяльності педагогічних працівників як суб'єктів освітнього процесу важливим має бути уточнення, що стосується переліку та сутності законодавчо визначених «*обов'язкових компетентностей*» здобувачів освіти, оскільки така їх класифікація має передбачити і «необов'язкові компетентності» [1].

Потребує уточнення також конкретика результатів діяльності вчителів, яку можна виміряти й оцінити, що визначається з урахуванням результатів спільної вмотивованої їхньої діяльності з учнями, реалізація якої має не лише «передбачати досягнення здобувачами освіти результатів навчання (компетентностей), визначених Законами України «Про освіту» (2017) і «Про базову загальну середню освіту» (2020), відповідним Державним стандартом загальної середньої освіти» (пункт 7)», а й забезпечувати якісну освіти високого гатунку, що

встановлюється за допомогою різного інструментарію оцінювання та моніторингових досліджень.

Термін *«результати навчання»* як дидактична категорія, результат спільної діяльності вчителя та здобувачів освіти, як об'єкт контролю і оцінювання вчителем є важливим для цього дослідження і для здійснення ефективної педагогічної діяльності. У Законі України «Про освіту» (2017 р.) цей термін наведено 10 разів для суб'єктів сфери освіти – в сутнісному, освітньо-розвивальному, ціннісному, психологічно-когнітивному, дидактичному, організаційно-управлінському, оцінювальному, результативно-процесуальному ракурсах, як показує його пошук із застосуванням методу ключових слів.

Компетентнісно орієнтоване визначення *«результати навчання – знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів»* наведено у ст. 1 Закону «Про освіту», 22-й термін [50, с. 5]. *«Відповідність – результатів навчання – вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг»* визначається як якість освіти (29-й термін у ст. 1 цього ж Закону) і надто звужує сутність цього терміна, оскільки розглядається лише один, зазвичай пріоритетний, результативний складник процесу навчання. *Результати навчання здобувачів освіти* визначено у ст. 12 «Повна загальна середня освіта» Закону України «Про освіту» (2017 р.) з позицій цільового та компетентнісного підходів як «досягнення мети» через ключові компетентності, інші компетентності, передбачені стандартом освіти та «спільні для усіх компетентностей уміння» на трьох рівнях освіти і повністю ідентифіковано в ст. 44 «Державні стандарти» Закону України «Про повну загальну середню освіту» [2].

Відповідно до визначеного предмета було здійснено також пошук терміна *«результати навчання здобувачів освіти»* із застосуванням методу ключових слів у змісті цього Закону України «Про освіту» (2017 р.), що дало змогу виявити його наявність у тексті (згадується п'ять разів) і простежити його взаємозв'язок із базовим терміном *«результати навчання»*. Цей термін застосовується з такими поняттями, як «вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за програмою» (ст. 33. «Освітня програма»), переліком навчальних предметів і загальним обсягом навчального навантаження, процесами їх оцінювання, процедурою і порядком їх вимірювання, моніторингом якості освітньої діяльності закладів освіти та якості освіти здобувачів освіти як складника, і характеризує переважно дидактичний, діяльнісний, процесуальний, освітній, процедурний ракурси.

У процесі аналізу базових понять відповідно до об'єкта та предмета цього дослідження, встановлено, що в Законі України «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.) [3] термін *«результати навчання»* наведено двічі, а форма *«результатів навчання»* розглядається 53 рази в контексті визначення державних стандартів повної загальної середньої освіти, освітніх та навчальних програм закладу освіти, стандартів спеціальної освіти, якості повної загальної середньої освіти тощо. У ст. 4 «Рівні, строки та форми здобуття повної загальної середньої освіти» зазначено, що повна загальна середня освіта здобувається на початковому, середньому та профільному рівнях і передбачає виконання *учнем вимог до результатів навчання, визначених державним стандартом освіти.*

Обов'язкові результати навчання учнів та вимоги до них набули подальшої конкретизації після прийняття Державних стандартів базової середньої освіти, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898, за такими освітніми галузями: мовно-літературна; математична; природнича; технологічна; інформатична; соціальна і здоров'язбережувальна; громадянська та історична; мистецька; фізична культура [4]. Для освітніх галузей *на основі компетентнісного і цільового підходів* визначено єдину для всіх рівнів загальної середньої освіти мету та *«компетентнісний потенціал, що позначає здатність кожної освітньої галузі формувати всі ключові компетентності через розвиток умінь і ставлень та базові знання»*; наведено їхні компоненти та орієнтири для оцінювання рівня їх досягнення учнем. Отже, педагогічні працівники, зокрема вчителі гімназії як суб'єкти гімназії,

мають провадити *освітню діяльність* шляхом організації, забезпечення та реалізації компетентнісно орієнтованого *освітнього процесу в «формальній та/або неформальній освіті»*, спрямованого на «розвиток особистості...формування та застосування її компетентностей», на досягнення *результатів навчання учнів*, якими є ієрархічно підпорядковані *ключові* (їх формують на всіх уроках), *галузеві* (визначають наприклад, специфіку галузі «Мови і літератури»; їх формують у процесі вивчення всіх предметів галузі) і *предметна* (на уроках української мови формують компетентність з української мови) компетентності, одержання здобувачем освіти відповідно до його запитів індивідуально затребуваних *освітніх послуг*.

Для об'єктивного оцінювання та виміру реально сформованих галузевих, предметної та ключових компетентностей здобувачів освіти мають бути розроблені та обґрунтовані механізми їх оцінювання, а, відповідно, вчителям має бути запропоновано діагностичний інструментарій та технології оцінювання компетентнісних результатів навчання учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рогова В. Б. Розвиток контрольно-аналітичної компетентності керівника загальноосвітнього навчального закладу. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2011 рік*: [інформ. вид.] / НАПН України, Ін-т педагогіки. Київ: Педагогічна думка, 2012. С. 59–60.
2. Про освіту: Закон України. *Чинне законодавство станом на 1 берез. 2018 року*. Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2018. 128 с.
3. Про повну загальну середню освіту: Закон України. *Верховна рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.
4. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України № 898 від 30 вересня 2020 року. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>

Чижевський Б. Г.
*Секретаріат Комітету
Верховної Ради України з питань
освіти, науки та інновацій
(Київ, Україна)*

ЗАКОНОМІРНОСТІ ОТРИМАННЯ ЯКІСНИХ ЗНАНЬ

Анотація: Представлена характеристика певних етапів навчання: навчити та вивчити основи наук; зрозуміти; усвідомити; осмислити; осягнути якісні знання серцем; відчутти красоту та гармонію пізнання та знання; пізнати істину; сформувати аргументи розуміння істини; відшліфувати практичні уміння, навички та компетентності; покорити вершини професіоналізму та майстерності.

Аннотация: Представлена характеристика определенных этапов обучения: обучить и изучить основы наук; понять; осознать; осмыслить; постичь качественные знания сердцем; почувствовать красоту та гармонию познания и знания; познать истину; сформулировать аргументы понимания истины; отшлифовать практические умения, навыки и компетентности; покорить вершины профессионализма и мастерства.

Summary. The characteristics of certain stages of training are presented: to teach and study the basics of sciences; to understand; to realize, to comprehend; to see quality knowledge with the heart; to feel the beauty that harmony of knowledge; to know the truth; to formulate arguments for understanding the truth; to improve practical skills, skills and competencies; to conquer the heights of professionalism and skill.